

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МАКЕДОНСКО НАУЧНО ДРУШТВО - БИТОЛА
REPUBLIC OF MACEDONIA
MACEDONIAN SCIENTIFIC ASSOCIATION - BITOLA

III НАУЧНО-СТРУЧЕН СОБИР СО МЕЃУНАРОДНО УЧЕСТВО **„Образованието во 21 век“**

III SYMPOSIUM OF INTERNATIONAL PARTICIPATION **”Education in 21 century”**

- **ПРОГРАМА НА СИМПОЗИУМОТ -**
- **SYMPOSIUM PROGRAMME -**

ЦЕНТАР ЗА КУЛТУРА – БИТОЛА, 09.12.2011
CULTURAL CENTRE - BITOLA, 09.12.2011

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МАКЕДОНСКО НАУЧНО ДРУШТВО - БИТОЛА

REPUBLIC OF MACEDONIA
MACEDONIAN SCIENTIFIC ASSOCIATION - BITOLA

ТРЕТ НАУЧНО - СТРУЧЕН СОБИР СО
МЕЃУНАРОДНО УЧЕСТВО
„Образованието во 21 век“

ПОКРОВИТЕЛ: Општина Битола, Градоначалник
м-р Владимир Талески

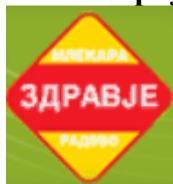
BENEFACTOR: Municipality of Bitola, Citymayor
Vladimir Taleski, M.A.

ГЕНЕРАЛЕН СПОНЗОР: Стопанска банка АД – Битола
GENERAL SPONSOR: Stopanska banka AD - Bitola

Наши пријатели

Our friends

ПОДДРЖАНО ОД:
Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола
Универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип
SUPPORTED BY:
University "St. Kliment Ohridski" - Bitola and
University "Goce Delcev" - Stip

ЦЕНТАР ЗА КУЛТУРА – БИТОЛА, 09.12.2011
CULTURAL CENTRE - BITOLA, 09.12.2011

ПОЧЕСЕН ОДБОР

1. Проф. д-р Златко Жоглев (претседател на одборот) Ректор на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ - Битола
2. Проф. д-р Саша Митрев, Ректор на Универзитетот „Гоце Делчев“, Штип
3. Академик Георги Старделов, Претседател на МАНУ
4. Академик Владо Камбовски потпретседател на МАНУ
5. Академик Бојан Шоптрајанов, потпретседател на МАНУ
6. Академик Јордан Поп Јорданов
7. Академик Блаже Ристовски
8. Академик Матеа Матевски
9. Академик Глигор Каневче
10. Почесен д-р на УКЛО Владимир Костов
11. Прим. др. сц. Димитар Котевски

ПРОГРАМСКИ КОМИТЕТ

1. Проф. д-р сц. Ингрид Бауман, Свеучилиште у Загребу, Р. Хрватска
2. Проф. д-р Искра Иванова, Универзитет „Св. Климент Охридски“ - Софија, Р. Бугарија
3. Проф. д-р Ѓерѓе Пендавињи, Универзитет „Фан Ноли“ - Корча, Р. Албанија
4. Проф. д-р Гордана Богдановиќ-Душаниќ, Висока школа струковних студија, Врање, Р. Србија
5. Проф. д-р сц. Борис Ангелков, Македонско научно друштво-Битола, Р. Македонија

ОРГАНИЗАЦИОНЕН ОДБОР

1. Проф. д-р сц. Борис Ангелков, претседател
2. Доц. д-р Дијана Христовска, секретар,
3. Проф. д-р Цветко Смилевски, член
4. Проф. д-р Виолета Маневска, член
5. Пред. м-р Сашо Кочанковски, член
6. Вонр. проф. Деан Илиев, член
7. Проф. д-р Владимир Михајловски, член
8. Доц. д-р Никола В. Димитров, член
9. Проф. д-р Екатерина Јосифовска, член
10. Проф. м-р Емилија Костурски, член
11. Проф. д-р Викторија Петковска, член

СЕКРЕТАР:

Дипл. псих. Александра Сокароска

СЕКРЕТАРИЈАТ:

1. Дипл. инж. биотех. Билјана Павлоска
2. М-р Миа Мимоза Александриски
3. М-р Марија Котевска Димовска
4. Елизабета Чашитовска
5. М-р Сузана Шулевска
6. Проф. Соња Бошевска

HONORABLE BOARD

1. Prof. Zlatko Zoglev, Ph.D (Chairman of the Board) Rector of the University "St. Kliment Ohridski" - Bitola
2. Prof. Sasha Mitrev, Ph.D, Rector of the University "Goce Delchev", Stip
3. Academic Gorgi Stardelov, President of MANU
4. Academic Vlado Kambovski vice president of MANU
5. Academic Bojan Shoptrajanov, vice president of MANU
6. Academic Jordan Pop Jordanov
7. Academic Blaze Ristovski
8. Academic Matea Matevski
9. Academic Gligor Kanevce
10. Doctor Honoris of UKLO Vladimir Kostov
11. Prim. Dimitar Kotevski, dr. sc.

PROGRAM COMMITTEE

1. Prof. Ingrid Bauman, dr. sc. University in Zagreb, R. Croatia
2. Prof. Iskra Ivanova, dr. Ph.D University "St. Kliment Ohridski" - Sofia, R. Bulgaria
3. Prof. Gjergji Pendavinji, Ph.D University "Fan Noli" - Korce, R. Albania
4. Prof. Gordana Bogdanovic-Dushanikj, dr. High School of professional studies, Vranje, R. Serbia
5. Prof. Boris Angelkov, dr. sc. Macedonian Scientific Association of Bitola, R. Macedonia

ORGANISATION BOARD

1. Prof. Boris Angelkov, dr. sc. President
2. Ass.Prof. Diana Hristovska, Ph.D, secretary
3. Prof. Cvetko Smilevski, Ph.D, member
4. Prof. Violeta Manevska, Ph.D., member
5. Lect. M.A. Saso Kochankovski, member
6. Ass.Prof. Dean Iliev, member
7. Prof. Vladimir Mihajlovski, Ph.D, member
8. Ass.Prof. Nichola V. Dimitrov, Ph.D, member
9. Prof. Ekaterina Josifovska, Ph.D. member
10. Prof. Emilia Kosturski, M.A. member
11. Prof. Victoria Petkovska, Ph.D, member

SECRETARY:

Grad. Psych. Aleksandra Sokaroska

SECRETARIES:

1. Eng. Biotech. Biljana Pavloska
2. Mia Mimoza Aleksandriski, M.A
3. Marija Kotevska Dimovska, M.A
4. Elisabeth Chashitovska
5. Susana Shulevska, M.A
6. Prof. Sonja Boshevska

Вирна Манасиева Герасимова¹

Билјана Петревска²

Инклузивно образование во редовната настава - очекувања и проблеми

Апстракт

Инклузивното образование подразбира вклучување на децата со посебни потреби во редовниот воспитно-образовен процес, па нужно се наметнува потребата од негово концептирање како дел од една поширока стратегија која би промовирала задоволување на основните потреби, права и слободи на сите, независно од разликите. Трудот има за цел да укаже на проблемот од постоење предрасуди, страв и незнаење како главни причинители за ексклузија на оние кои се поинакви. Притоа, допрени се системските и други бариери во остварување на концептот за инклузивно образование. Истовремено, направен е преглед на основните нормативни решенија и меѓународни документи од оваа проблематика. Трудот прави и осврт на неколку фундаментални прашања врз кои почива концептот на инклузивно образование: односот на наставниот кадар, потребата од дополнителна обука, прашањето за промена на училишните планови и методологија за работа на час. На крај, предложени се активности за поддршка на сите вклучени во инклузивното образование, како концепт кој сам по себе претставува одговорност на сите во општеството.

Клучни зборови: Инклузивно образование; Деца со посебни образовни потреби; Деца со потешкотии во развојот; Интеграција.

---

¹ М-р Вирна Манасиева Герасимова, USAID Primary Education Project, Букурешка 91, 1000 Скопје, Македонија, vmanasieva@per.org.mk

² Доц. д-р. Билјана Петревска, Универзитет “Гоце Делчев” – Штип, Факултет за туризам и бизнис логистика – Гевгелија, Крсте Мисирков бб, 2000 Штип, Македонија, biljana.petrevska@ugd.edu.mk

Вовед

Инклузивното образование подразбира вклучување на сите деца во редовниот воспитно-образовен процес. Концепциски гледано, инклузивното образование е дел од една поширока стратегија на секое општество кое промовира инклузивен развој, односно толеранција, социјална правда, задоволување на основните потреби, права и слободи на сите, без оглед на нивните различности - интелектуални, физички, културолошки, јазични, расни, полови и сл. Македонија како потписник на меѓународно ратификувани конвенции и правно-обврзувачки документи од сферата на почитување на човековите права, секогаш ја искажувала својата поддршка за обезбедување услови во насока на почитување на тие права и особено, почитување и остварување на правото на образование на сите деца, за да можат да си обезбедат сигурна иднина и да станат корисни и рамноправни граѓани на нашето општество. Меѓутоа, колку навистина успеваме во тоа? Дали реално, на децата со посебни образовни потреби (ПОП) им се овозможени сите услови за целосна и потполна вклученост во редовниот образовен процес?

Законска рамка

Легислативата во Македонија обезбедува солидна правна основа за вклучување на сите деца во рамките на редовниот наставен процес. Така, во Уставот, член 44 пишува: “Секој има право на образование. Образованието е достапно на секого под еднакви услови. Основното образование е задолжително и бесплатно.” Во тој контекст, и Законот за основно и Законот за средно образование, нормативно обезбедуваат образование за лица со ПОП како интегрален дел од националното образовно планирање. Оттука, Националната програма за развој на образованието во Република Македонија (2005-2015) предвидува Алтернативни форми за образовна поддршка за маргинални групи. Сите овие правни акти почиваат на принципот на праведност во образованието, кој за првпат бил

инкорпориран во правото на образование содржано во чл. 26 од Универзалната декларација за човекови права од 1948 год. Оттогаш, ова право е реафирмирано со бројни договори и нормативни инструменти, од кои следниве заслужуваат посебно внимание:

- Конвенцијата на УНЕСКО против дискриминација во образованието (1960);
- Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права (1966);
- Конвенцијата на Обединетите Нации за права на детето (1989);
- Конвенцијата за права на детето (1990);
- Стандардните правила на Обединетите Нации за изедначување на можностите за образование за лица со пречки во развојот (1993) и
- Образование за сите (2001).

Значење, целни групи и потреба од инклузија

Кога се зборува за инклузијата, обично таа се доведува во врска со децата кои имаат потешкотии во развојот. Тоа се должи на тоа што многу од програмите наменети за разни маргинализирани групи се одвиваат надвор од редовниот образовен систем па истите водат кон исклучување (обично нудат пониско ниво на образование кое не гарантира можност за продолжување на образованието). Оттука, уште повеќе се усложнува прифаќањето на инклузивниот пристап кој, освен на децата со ПОП, се однесува и на деца со хронични заболувања, деца со инвалидитет, хиперактивни деца, деца кои доаѓаат од асоцијални фамилии, деца без родителско старателство, надарени или талентирани деца, припадници на етничко малцинство, деца на раселени лица поради воени и природни катастрофи, деца кои поради сиромаштија или оддалеченост од образовната институција едноставно се изземени или имаат отежнат пристап кон образованието.

Инклузивното образование во редовната настава е долгорочен и етапен процес на кој треба да му претходат подготовки од страна на самите училишта,

наставници, родители и деца. Тоа бара образовните институции да се прилагодат на образовните потреби на децата, а не обратно. Инклузивното училиште на секое дете, но и на наставниот кадар, ќе му овозможи максимално развивање на потенцијалите и ќе влијае на подигање на квалитетот на образованието. Тоа може да се постигне преку: унапредување на ефикасноста на наставникот, промовирање методологија ориентирана кон учење, развој на соодветни учебници и материјали за учење, опремени и пристапни училишта, развиена свест за правото на различност и сл.

Индивидуализираното подучување преку моделот на индивидуален образовен план³ или подучување на секое дете на начин кој најмногу му одговара, како и обезбедување на потребните физички и комуникациски услови е еден од можните начини, за детето на кое му е потребна дополнителна поддршка успешно да се интегрира и школува. Меѓутоа, во нашите основни училишта во кои има деца со ПОП, отсуствува адекватна стручна поддршка, а паралелките се со голем број ученици, па наставниците не можат да го пружат нужното внимание и помош на децата кои имаат потреба за тоа. Планот и програмата насочени кон детето, го поместуваат фокусот од сувопарно меморирање на податоци кон активно, непосредно, искуствено и тимско учење. Начинот на кој подучуваат наставниците има огромно влијание на учењето кај овие ученици. Притоа, треба да се констатира дека кај извесен број наставници е присутна несигурност во сопствените вештини и страв дека не можат да одговорат на предизвиците на инклузијата.

Стравот и предрасудите освен кај наставниците се присутни и кај родителите. Некои родители не сакаат нивните деца да бидат во иста паралелка со деца со ПОП и не ги одобруваат бенефициите во оценувањето на овие деца. Други родители се плашат од укинување на посебните училишта мислејќи дека

---

³ Стојановиќ, Љ. (2010). Израда индивидуалног образовног плана у 16 корака. Преземно на 20.10.2011 од <http://www.inkluzija.org/biblioteka/IOP%20Buba%204.ppt>

децата во редовната настава ќе бидат запоставени. На крај, дури и некои дефектолози стравуваат дека доколку се оствари инклузивниот пристап во редовната настава, тие ќе останат без работа.

Емпириски резултати за спроведувањето инклузија

Инклузијата во Македонија не е непозната, но како процес се спроведува многу бавно. Поради немањето единствен став и платформа за нејзина имплементација, образовниот систем сеуште е на почеток на еден долг пат кој допрва треба да се изоди. Најпрво, застапеноста на учениците со ПОП во редовното основно образование, не се обработува на системски начин, што би помогнало во дефинирање на приоритетите и активностите за инклузивно образование. Заводот за ментално здравје и Државниот завод за статистика не располагаат со статистички податоци за деца со ПОП (види повеќе во Извештајот на Порака од 2002).⁴

Во недостиг на понови и официјални информации, во продолжение ќе бидат разгледани податоците добиени од истражувањето на НВО Отворете ги прозорците, направено за УСАИД во 2010 год. Иако предмет на ова истражување не е инклузивното образование, сепак, направен е обид да се добие слика за бројот на ученици со ПОП застапени во редовното основно образование и нивната структура во поглед на: полот, вклученоста во одделенска или предметна настава и типот на попреченост со кои се соочуваат (види повеќе во извештајот на Отворете ги прозорците, 2011).⁵ Така, во учебната 2009/2010

---

⁴ Димоска, В. (2002). “Национален извештај за човековите права за лицата со интелектуална попреченост во Република Македонија”. (Eds.) Freyhoff, G., Stewardson, G. & Skondric, V. Републички Центар за помош на лица со ментален хендикеп – Порака и Европската Инклузија, 39 стр.(18-19 стр.), Скопје.

⁵ Отворете ги прозорците. (2011). “Извештај за истражувањето - Примена на асистивна информатичка технологија во основните училишта во Република Македонија - тековна состојба и потреби”. 17-19 стр., Скопје. Преземено 10.10.2011 од http://makedonski.openthewindows.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=32&Itemid=70

година, ученици со ПОП учеле во 83,6% од редовните основни училишта, т.е. во 199 од вкупно 238 училишта кои доставиле одговорени прашалници. Во просек, во секое училиште настава следеле 10,4 ученици со ПОП и тоа, 54% посетуваат одделенска настава (1-5 одделение), додека 43,9% се вклучени во предметната настава (6-9 одделение). Истовремено, истражувањето покажало дека половина од училиштата (59 училишта или 24,8%) побарале вклучување дефектолог или дефектолог и логопед во училиштето. Притоа, 31 училиште (13%) побарале да се подобрат условите за инклузивно образование, мислејќи на: отстранување на архитектонските бариери, обезбедување дидактичка опрема, но и обуки и размена на искуства (20 училишта или 8,4%). Мал дел од училиштата, вкупно 13 (5,5%) сметаат дека за учениците со ПОП би било подобро да следат настава во посебни паралелки.

Заклучни согледувања и препораки

Од анализата на добиените резултати, но и потпирањето на лични искуства на првиот автор како родител на дете со ПОП вклучено во редовната настава, може да се согледа дека инклузивното образование во Македонија е присутно, но се соочува со многу тешкотии при имплементацијата. Расте бројот на ученици со ПОП во редовната настава, а со тоа сè повеќе се прифаќа и ставот дека инклузивната образовна политика е позитивна.

Дел од долгата листа активности и предлог мерки кои би оделе во прилог на понатамошно афирмирање на ваквиот пристап би можеле да бидат: воспоставување процедура и систем за статистичко следење на деца кои имаат потреба од инклузивно образование во редовната настава; дополнување на законската регулатива; организирање обуки за наставниот кадар и стручно-педагошки служби; вклучување соодветни академски програми на Педагошките факултети во насока на подобро оспособување на наставниот кадар за работа со деца со ПОП;

изготвување стратегија и план за реализација на инклузивно образование; прилагодување на училишната програма и методологија на работа прилагодени за сите деца во училиштето; одредување минимални стандарди на образовните постигања за деца со ПОП вклучени во редовната настава; воспоставување мрежа или он-лајн платформа; систематско сензибилизирање на јавноста (кампањи за подигнување на свеста, семинари, округли маси); поттикнување соработката меѓу НВО, приватен и јавен сектор; изнаоѓање форми на соработка на локално и централно ниво; воспоставување на т.н. сервиси за поддршка на локално ниво⁶ кои го поддржуваат вклучувањето на децата со ПОП во разни социо-општествени активности.

Долгата, но незавршена листа предлог мерки укажува дека не се искористени потенцијалите што ги нуди инклузивното образование, затоа што сè уште не е изградено како систем и усогласено на ниво на училишта. Оттука, се јавуваат недоволно координирани активности кои наместо да се поддржуваат, предизвикуваат конфузија кај наставниците.

Литература

- Димоска, В. (2002). “Национален извештај за човековите права за лицата со интелектуална попреченост во Република Македонија”. (Eds.) Freyhoff, G., Stewardson, G. & Skondric, V. Републички Центар за помош на лица со ментален хендикеп – Порака и Европската Инклузија, 39 стр.(18-19 стр.), Скопје.
- Јањиќ, Б. & Бекер, К. (2011). ”Локални сервиси поддршке, уклучување деца и одраслих са инвалидитетом у редовне

---

⁶ Во Србија е воспоставена мрежа на сервиси за локална поддршка, како дел од проект социјална инклузија имплементиран од ЕУ. Повеќе детали види во: Јањиќ, Б. & Бекер, К. (2011). ”Локални сервиси поддршке, уклучување деца и одраслих са инвалидитетом у редовне активности локалне заједнице”, Антигона Андонов, Мануарта, Београд, 29 стр.

активности локалне заједнице”, Антигона Андонов, Мануарта, Београд, 29 стр.

- Министарство просвете. (2008). “Инклузивно образовање Пут развоја, Национални извештај Републике Србије”, Београд. Преземено на 02.10.2011 од <<http://www.mp.gov.rs/resursi/dokumenti/dok245-srp>>
- Отворете ги прозорците. (2011). “Извештај за истражувањето - Примена на асистивна информатичка технологија во основните училишта во Република Македонија - тековна состојба и потреби”, 17-19 стр., Скопје. Преземено на 10.10.2011 од http://makedonski.openthewindows.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=32&Itemid=70
- Стојановиќ, Јб. (2010). Издава индивидуалног образовног плана у 16 корака. Преземно на 20.10.2011 од <http://www.inkluzija.org/biblioteka/IOP%20Buba%204.ppt>>

Inclusive Education in Regular Instruction – Expectations and Problems

Summary

The inclusive education means involving the children with special needs in regular education process. Therefore, it is an unavoidably need for its conceptualizing as a part of a broader strategy that promotes satisfaction of the basic needs, rights and freedom for everybody, no matter of their differences. The paper’s goal is to point out the problem of prejudices, fear and lack of knowledge as main reasons for exclusion of those who are different. As a result of the analyzed actual situation of the need for inclusive education in Macedonia, several conclusions and recommendations for the educational policies and regulations are determined. Also, some activities are proposed in line of supporting the key stakeholders involved in the inclusive education, as a concept understood as everybody’s responsibility in the society. The inclusive education is Macedonia is present, but in general it faces with many obstacles, mainly because of the lack of the tools for its implementation.